

КОНЦЕПЦІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Котляр Ольга Іванівна

*кандидатка юридичних наук, доцентка,
завідувачка кафедри міжнародного права
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

Концепція сталого розвитку зародилася у рамках міжнародного права, однак у сучасному світі сталий розвиток набув статусу найбільш впливового правового та багато в чому політичного принципу у всіх сферах діяльності, зокрема у якості ключового маркеру у сфері законодавства, що регулює розвиток. Виникнення даної концепції пов'язане з усвідомленням людством того факту, що можливості навколишнього середовища, його ресурси не є безмежними. Вперше даний термін «*сталий розвиток*» («*sustainable development*») з'явився у доповіді Всесвітньої комісії з питань навколишнього середовища і розвитку¹. Звіт ООН, опублікований у 1987 р. так званою Комісією Брундтланда, став наріжним каменем сталого розвитку, на який посилаються протягом трьох десятиліть, не зважаючи на введення Цілей розвитку тисячоліття (2000) та Цілей сталого розвитку (2015). Але некоректним буде твердження, що саме 1987 рік є початком ідеї концепції сталого розвитку, адже у Стокгольмській декларації 1972 р. у Принципі 2 передбачається, що природні ресурси Землі, включаючи повітря, воду, землю, флору та фауну, а також найбільш цінні екосистеми мають бути збережені на благо нинішнього та майбутніх поколінь шляхом ретельного планування та управління. Водночас у згаданій доповіді «Наше загальне майбутнє» міститься більш розгорнутий зміст концепції. Розмите гасло про задоволення деяких потреб почало набувати чіткіших обрисів: зазначені існуючі обмеження для постійного розвитку: технологічний рівень, організація суспільства, здатність біосфери поглинати наслідки людської діяльності. Основною проблемою було зазначено бідність, а розвиток починає трактуватися як економічне зростання, як процес змін в ході яких експлуатація ресурсів, інвестування, технологічне вдосконалення та інституційні трансформації відбуваються у відповідності з сьогоденням та майбутнім потребами.

У доктрині та практиці наявні спроби знайти правову форму концепції сталого розвитку. Асоціація міжнародного права у 2002 р. прийняла Нью-Делійську Декларацію про принципи міжнародного права, що пов'язані зі

¹ REPORT OF THE WORLD COMMISSION ON ENVIRONMENT AND DEVELOPMENT 04.08.1987. URL: <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n87/184/67/pdf/n8718467.pdf?token=4qW3xryJ040JgNksv0&fe=true>

стійким розвитком. У преамбулі зазначено, що метою сталого розвитку є всеосяжний і комплексний підхід до економічних, соціальних та політичних процесів, які спрямовані на стійке використання природних ресурсів та охорону навколишнього середовища, від яких залежить стан природи та життя людини, а також на соціальний та економічний розвиток, який спрямований на реалізацію права всіх людей на достатній рівень життя на основі їх активної, вільної та конструктивної участі у розвитку та у справедливому розподілі створюваних благ з урахуванням потреб та інтересів майбутніх поколінь².

Спостерігається загальносвітова тенденція до розширення змісту поняття сталого розвитку, і в сучасному розумінні його можна розглядати як гармонійний розвиток, при якому забезпечується взаємна гармонія між людством та природою, між різними соціальними групами, між приватними та публічними інтересами, між потребами сучасників та майбутніх поколінь.

Складність правового сприйняття концепції сталого розвитку полягає у бажанні розглядати й інтерпретувати в її межах практично будь-які принципи міжнародного права, та у прагненні виявити її найбільш конкретні змістовні компоненти, такі як: необхідність брати до уваги інтереси майбутніх поколінь; обов'язок держави експлуатувати свої природні ресурси у стійкий спосіб; врахування інтересів інших держав; обов'язок держав інкорпорувати інтереси у політику розвитку.

Сталий розвиток у його економічному, соціальному та екологічному аспектах являє собою один з ключових елементів у діяльності всієї системи ООН. На міжнародному рівні Група ООН зі сталого розвитку (*UN Sustainable Development Group*) виступає у ролі форуму високого рівня розробки узгодженої політики та спільного прийняття рішень. Група забезпечує ефективне керівництво, підтримку та контроль за координуванням заходів у галузі розвитку у 162 країнах та територіях. Мандат Групи ООН зі сталого розвитку заснований на положеннях, прописаних у Всеосяжному огляді політики в галузі оперативної діяльності з метою розвитку в рамках системи ООН відповідно до резолюції 72/279 Генеральної Асамблеї, який є орієнтиром для проведення контролю та оцінки діяльності ООН з метою розвитку.

Комітет з економічних та фінансових питань (Другий комітет) Генеральної Асамблеї здійснює контроль за діяльністю Групи та деяких її членів. Другий комітет займається питаннями, що належать до економічного зростання та розвитку. До них входять питання політики в галузі макроекономіки, фінансування з метою розвитку, сталого розвитку, проблеми населених пунктів, викорінення бідності, питання глобалізації та взаємозалежності, оперативної діяльності з метою розвитку, а також використання інформаційно-комунікаційних технологій з метою розвитку. Даний комітет проводить Всеосяжний огляд політики у галузі оперативної

² ILA NEW DELHI DECLARATION OF PRINCIPLES OF INTERNATIONAL LAW RELATING TO SUSTAINABLE DEVELOPMENT. URL: <https://www.ecolex.org/literature/new-delhi-declaration-of-principles-of-international-law-relating-to-sustainable-development-mon-070850/>

діяльності ООН з метою розвитку, на підставі якого Генеральна Асамблея затверджує офіційні міждержавні мандати, що регулюють діяльність Групи ООН зі сталого розвитку.

Засідання Групи відбуваються двічі на рік під головуванням заступника Генерального секретаря, який очолює Групу від імені Генерального секретаря ООН. До групи входять виконавчі голови організацій-членів ГОООНУР. Віце-голова Групи також скликає засідання Основної групи ГОООНУР, до якої входять ФАО, МОП, ПРООН, ЮНЕСКО, ЮНФПА, УВКБ ООН, ЮНІСЕФ, Структура «ООН-жінки», ВООЗ тощо.

Рамкові програми ООН зі співробітництва з метою розвитку (раніше відомі як рамкові програми ООН з надання допомоги з метою розвитку) є – найважливішим інструментом планування та здійснення заходів ООН у сфері розвитку в кожній із країн. Рамкові програми – це угоди між ООН та урядами країн, що приймають, визначають та відображають внесок системи розвитку ООН на благо країни та зумовлюють розподіл активів ООН, необхідних у країні та за її межами. Рамкові програми визначають весь програмний цикл: від стадії планування до практичної реалізації, а також моніторингу, звітності та оцінки спільної роботи ООН з підтримки країн у досягненні Порядку денного 2030 року. На сьогодні наявні чотири основні принципи нових рамкових програм.

По-перше, рамкові програми повинні бути чітко сформульованим колективним планом дій ООН для допомоги країнам у вирішенні пріоритетних завдань та усуненні прогалин щодо досягнення Цілей сталого розвитку. Рамкова програма співробітництва є механізмом підтримки економічних перетворень: з їхньою допомогою у країн з'являється можливість переглянути економічний курс та існуючі практики, зробити їх більш орієнтованими на сталий розвиток. А це у свою чергу є кроком до створення інклюзивних та диверсифікованих економік, які активно створюють робочі місця, і націлених на розширення прав та покращення добробуту всіх громадян, та турботу про нашу планету.

По-друге, рамкові програми повинні втілювати дух партнерства. Партнерами у досягненні цілей є не лише уряди країн, але й усі зацікавлені сторони: громадянське суспільство, наукові кола, законодавчі органи, приватний сектор, двосторонні партнери тощо.

По-третє, рамкові програми повинні сприяти втіленню колективної обіцянки Порядку 2030 «не залишати жодного осторонь» і сприяти переходу до конкретних дій з надання підтримки, особливо тим, хто перебуває в найменш сприятливих умовах. Тут потрібно враховувати специфіку кожної з країн і регіонів, особливу увагу приділяючи питанням інклюзивності та боротьби з нерівністю.

І останнє, рамкові програми повинні надавати необхідні інструменти для вирішення проблем, враховуючи особливості та потреби кожної з країн, гарантуючи можливість для всіх структур на місцях ефективно забезпечувати реалізацію Порядку денного 2030 року в країні.

Як бачимо, закріплення концепції сталого розвитку у міжнародному праві передбачає, що права та обов'язки сформульовані таким чином, щоб економічний розвиток та споживання природних ресурсів були збалансованими і посилювали можливість вирішення соціальних проблем. Сталий розвиток можна розглядати як міжнародно-правовий принцип у певній сфері діяльності, що має загальний для держав інтерес, а його реалізація забезпечується узгодженими правовими методами, у рамках вже сформованого правопорядку. Отже, право стійкого розвитку не зводиться до екологічного, кліматичного чи міжнародного, воно включає принципи та окремі інститути цивільного, інвестиційного, фінансового, банківського, трудового, корпоративного та інших галузей, що є складним і комплексним і вимагає формування нового мультизонального ядра. Роль юристів полягає у формуванні норми вихідних процесів і побудови актуальної архітектури права з урахуванням державних і громадських стратегічних інтересів. Це вимагає формування доктрини права стійкого розвитку, вироблення нормативних моделей у сфері переходу до зеленої та низьковуглецевої економіки та енергетики, альтернативним джерелам енергії, кліматичної безпеки, зеленого фінансування та інвестування у сфері стійкості бізнесу, реалізації соціальної політики та нових управлінських моделей.